

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Громова Тетяна Вікторівна

на тему:

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: к. п. н, ст. викладач Коблик В.О.

РЕЦЕНЗЕНТ: д.п.н., професор. Ящук С.М.

Захист відбудеться *18.05.2022 р.* о 9.00 на засіданні ЕК кафедри *педагогіки та освітнього менеджменту*.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Науковий аналіз понять «компетентність», «самоосвіта» та «самоосвітня компетентність» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі.....	7
1.2. Самоосвітня діяльність у контексті компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів.....	18
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	47
2.1. Обґрунтування шляхів удосконалення формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів.....	47
2.2. Освітнього процесу у закладі вищої освіти як основна ланка формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів	68
2.2.1 Лекція, як основна форма навчальних занять, у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів	68
2.2.2. Практичні заняття у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів	74
2.2.3. Роль педагогічної практики у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів	84
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	91
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В епоху розвиненого інформаційного суспільства зростає значення знань як суспільного та особистого надбання в умовах сучасного ринку праці. Саме тому людина має бути здатною самостійно здобувати, опрацьовувати й використовувати інформацію з багатьох галузей наукових знань і суспільної практики. Це обумовлює необхідність свідомої самоосвітньої діяльності особистості упродовж життя та професійної кар'єри. Особливо гостро проблема самоосвіти постає перед педагогом. Діяльність вчителя в умовах сталих змін в системі освіти вимагає від учителя серйозної комплексної підготовки. Основні вимоги до сучасного вчителя відображені у таких основних нормативних документах: Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» (2014 р.), Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір.

Проблема професійного становлення вчителя, його компетентнісний розвиток нерозривно пов'язані зі здатністю до самоосвітньої діяльності. Компетентний вчитель – це людина, здатна до успішної професійної діяльності, а успішна професійна педагогічна діяльність не можлива без самоосвіти вчителя. Одним з основних завдань системи вищої педагогічної освіти є формування у майбутніх вчителів здатності й підготовленості до свідомої самоосвітньої діяльності. Самоосвітня діяльність виступає запорукою ефективного навчання студента, є важливим компонентом набуття майбутнім учителем усіх професійно необхідних компетентностей.

Проблема професійного розвитку вчителя, самовиховання та самоосвіта майбутнього фахівця, його спроможність до самоосвітньої діяльності на високому методичному рівні, підготовка до життя в самому широкому сенсі – одне із найважливіших завдань і проблем сучасного педагогічного ЗВО. Учитель який відчуває відповідальність за свою справу, не може стояти на місці, він постійно у пошуку нового. Його самоосвіта повинна носити

закономірний, систематичний, обов'язковий характер, що складає основу його самоосвітньої компетентності.

Проблеми самоосвіти вчителя в різні історичні періоди розроблялися в наукових працях багатьох вчених, філософів, психологів, соціологів. У класичній педагогічній спадщині на необхідність самоосвіти та саморозвитку вчителя вказували А. Дістервег, Я. Коменський, Ж. Руссо, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський.

Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів на компетентнісній основі у закладах освіти знайшли відображення у працях В. Андрущенка, В. Бондаря, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, О. Мороза, Н. Ничкало, О. Пометун, Н. Протасової, С. Сисоєвої, Л. Хомич та ін. Основні проблеми формування самоосвітньої підготовки майбутніх учителів у своїх роботах висвітлювали А. Бистрюкова, Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, П. Гусак, С. Єрмакова, М. Захарійчук, О. Івлієва, В. Казаков, Л. та інші.

Актуальність вказаної проблеми, а також недостатність досліджень означеної площини питань визначили вибір теми магістерського дослідження: **«Формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки».**

Мета дослідження полягає обґрунтуванні та експериментальній перевірці шляхів удосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього вчителя у закладах освіти.

Предмет дослідження: шляхи удосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. На основі системного аналізу наукових праць з теми дослідження уточнити зміст понять «самоосвітня компетентність майбутніх вчителів» та «формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів».

2. Визначити структуру, принципи, підходи формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів.

3. Обґрунтування шляхів удосконалення процесу та рівні сформованості професійної діяльності у майбутніх вчителів.

4. Експериментально перевірити, форми та засоби навчально-виховний процес у закладі вищої освіти як основна ланка формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів.

Для розв'язання визначених завдань використовувались такі **методи дослідження:**

теоретичні: аналіз теоретичних праць з педагогіки, психології, філології, управління; нормативних документів, синтез, співставлення, узагальнення наукової літератури;

емпіричні методи: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, метод експертних оцінок для визначення стану та рівнів підготовленості майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи).

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, розкрито сутність та визначено шляхи удосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки

Практичне значення дослідження полягає в тому, що діагностування рівнів формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів, що можуть бути використані для коригування змісту навчальних курсів та забезпечення саморозвитку студентів-вчителів у процесі професійної підготовки;

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження доповідалися, на Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» Умань.

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено в 1 публікації автора.

Структура й обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне узагальнення психолого-педагогічної літератури та проведена дослідно-експериментальна робота дала змогу зробити такі висновки.

1. На основі системного аналізу наукових праць з теми дослідження уточнено зміст понять «самоосвітня компетентність майбутніх вчителів», яке у дослідження розглядається як якісна характеристика особистості студентів-вчителів, що є сукупністю професійних умінь і навичок, здатності до самостійної організації пізнавально-пошукової діяльності, усвідомлення необхідності професійно-особистісного саморозвитку, спрямованого на вдосконалення теоретичної бази знань та практичних навичок в педагогічній галузі та «формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів», яке визначається як процес розвитку усвідомлення студентами необхідності особистісно-професійного саморозвитку в педагогічній галузі, оволодіння ними вміннями і навичками організації пізнавально-пошукової діяльності, здатності працювати з різними джерелами інформації фахового спрямування з метою підвищення власного рівня теоретичних знань і практичних навичок у сфері педагогіки, що здійснюється у процесі професійної підготовки у ЗВО.

2. Визначено структуру самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів, яка являє собою системну цілісність чотирьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-стимулюючого, соціально-інформаційного, планово-організаційного і рефлексивно-коригуючого. Мотиваційно-стимулюючий компонент включає вміння, необхідні для усвідомлення потреби у постійному професійному самовдосконаленні, такі як: когнітивні, мотиваційні і стимулюючі. Соціально-інформаційний компонент відображає сукупність умінь (інформаційно-пошукових, аналітичних і міжособистісних), які визначають здатність майбутніх спеціалістів до аналізу й систематизації фахової інформації, необхідної для розв'язання виробничих задач. Планово-

організаційний компонент, охоплюючи такі вміння, як: управлінські, комунікативні й професійні, покликаний сформувати навички організації та управління самоосвітньою діяльністю. Рефлексивно-коригуючий компонент передбачає розвиток готовності студентів здійснювати контроль за процесом самоосвіти й оцінку отриманих результатів за допомогою формування оціночних, коригуючих і дослідницьких вмінь.

3. Визначено та охарактеризовано рівні сформованості професійної діяльності у майбутніх вчителів: високий, середній, низький.

Обґрунтовано шляхи удосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів у процесі професійної діяльності до яких віднесено: спрямованість і відносини особистості, що проявляються у вигляді моральних рис, не мають вроджених задатків і формуються шляхом виховання; набуття досвіду, що включає знання, вміння, навички та звички, набуті шляхом навчання, які вже сформовані під впливом біологічно, і, навіть, генетично обумовлених властивостей особистості; підструктура індивідуальних особливостей психічних процесів або функцій пам'яті, емоцій, відчуттів, мислення, сприйняття, волі; біопсихічні властивості, до якої входять статеві і вікові властивості особистості, типологічні властивості особистості (темперамент). Процес формування рис цього шляху, а точніше їх переробки, здійснюється шляхом тренування.

4. Результати дослідження дали змогу констатувати, що високий і середній рівень сформованості професійної підготовки виявився дещо вищим у магістрантів заочної форми навчання, ніж у студентів стаціонару. Виявлено позитивну динаміку формування рівня сформованості професійної підготовки: високий рівень характерний для 21,3% студентів денної форми навчання та 29,3% - для заочників. Середній рівень притаманний для 53,5% магістрантів стаціонарної форми навчання та 52,3% - для заочників. Низький рівень мають 25,5% респондентів, які навчаються на денній формі навчання та 18,4%.